

LUND UNIVERSITY

Sociologi

Brante, Thomas

Published in:

Diskussioner om samhällsvetenskap. Gränser, innehåll, framtid

2004

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Brante, T. (2004). Sociologi. I T. Brante, K. Johansson, & S. Sunesson (Red.), *Diskussioner om samhällsvetenskap. Gränser, innehåll, framtid* (s. 95-116). Lunds universitet, Samhällsvetenskapliga fakulteten.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Thomas Brante

Sociologi

Den enklaste definitionen av sociologi är ”läran om det sociala”. Nu är det sociala ett omfattande begrepp som täcker allt från globala maktrelationer till ett möte på gatan, därför är det lämpligt att dela ”det sociala” i åtminstone tre nivåer, kallade *makro*, *meso* och *mikro*. Sociologin studerar utifrån en sådan delning individer och relationer mellan individer, institutioner och organisationer, samhällen och relationer mellan samhällen, samt relationer mellan dessa nivåer. Som om inte detta vore nog studeras nivåerna och relationerna dem emellan ur olika aspekter. Tre begrepp betecknar de huvudsakliga inriktningarna: social struktur, kultur och aktör. Social struktur handlar om relationer mellan aktörer, t ex ojämlikheter, dominans- och underordningsförhållanden, konkurrens, samarbete, interaktionsmönster. Kultur handlar om uppfattningar och upplevelser av omvärlden, dvs om ideologi, världsbilder, föreställningar, meningsskapande symbolsystem. Aktör, slutligen, kan vara individer men också kollektiv, organisationer eller samhällen.¹

Likt andra vetenskaper består sociologin av en uppsättning teorier, metoder, empiri, och även vetenskapsteoretiska antaganden och kriterier. Det är idag uppenbart att sociologin har exempelvis sin metodarsenal gemensam med andra samhällsvetenskaper; de flesta vetenskaper som studerar samhället använder officiell och egenhändigt insamlad statistik, statistiska program och metoder, intervjuer, deltagande eller annan observation, dokumentanalyser med mera. Detsamma gäller studieobjektet och en stor del av empirin; sociologin skyggar numera inte för mycket utan kan analysera områden som även studeras inom statsveten-

1. För en närmare förklaring se Brante, T. (2001).

skap, pedagogik, psykologi, kulturgeografi, ekonomi, socialt arbete. Ett exempel bland många är moderna frågeställningar om de mekanismer som främjar respektive motverkar demokrati, jämlikhet och jämställdhet. Sociologin studerar tillsammans med andra ämnen såväl informella som formella aspekter av dessa områden.

Så i vad ligger sociologins särart? Den amerikanska sociologen Janet Saltzman Chafetz (1998:1) uttrycker det väl:

What makes sociology a discipline is neither our research methods nor our subject matter, both of which we share with a variety of academic and applied fields. Rather, it is the ways in which we interpret, understand, and explain the diverse phenomena we examine – our theories and concepts – that give us relatively unique vantage points and constitute our *raison d'être* as a field of scholarship.

Det är alltså inte några särskilda studieobjekt eller metoder, utan i första hand *teorier och förklaringsmodeller* som ger sociologin (och andra samhällsvetenskapliga ämnen) dess *differentia specifica* och legitimitet som vetenskap. I det följande skall jag därför säga något om sociologiska teorier.

Nu är "teori" inte heller något entydigt begrepp inom sociologin. Det förekommer idag en uppsjö av lösa infallsvinklar och perspektiv som ofta får namnet teori. Jag menar att vi kan skilja ut fem typer av användning av begreppet. För det första *socialfilosofi*, dvs funderingar om sociologins antaganden, korrekta epistemologiska utgångspunkter eller glasögon, ofta betecknade som -ismer och -logier som konstruktivism, postmodernism, fenomenologi och dylikt. För det andra *klassificering*, dvs typologier som avser att sortera sociala processer, t ex periodiseringar. För det tredje *förklaring*, begreppssystem som anger de kausala relationer och den dynamik som genererar sociala fenomen. För det fjärde *tillämpning*, dvs idéer som syftar till att vägleda interventioner ägnade att förbättra sociala missförhållanden. För det femte något som bör kallas *antiteori*, åsikten att teoretiserande är en meningslös verksamhet, sociologin kan och bör endast syssla med narrativer, lokala, subjektiva berättelser.

En stor del av den moderna sociologin är klassificerande. Jag tänker på de periodiseringar och bestämningar som utförs av personer som Anthony Giddens, Ulrich Beck, Jürgen Habermas, Zygmund Bauman, Manuel Castells. Historien delas in i faser; vi lever idag till skillnad från förr i en postmodern eller senmodern

eller högmodern eller posttraditionell era, en andra modernitet eller ett nätverks-samhälle. Vår tid utmärks av en serie egenskaper, som att vi nu är mer reflexiva, ontologiskt osäkra, individualistiska, fragmenterade och sökande, lever i ett expertsamhälle eller risksamhälle eller i en "reflexiv modernitet," vår livsvärld är kolonialiserad av system, och så vidare. Utmärkande för dessa verk, som i stor utsträckning dominerar västvärldens och kanske också andra världars grundutbildning, är dels att de oftast nöjer sig med just klassificering och inte går vidare till förklaring, dels att påståenden om fasers och epokers natur inte förankras empiriskt utan snarast är av impressionistisk natur.

En andra utmärkande egenskap i dagens sociologiteoretiska trender är inriktningen mot kultur och aktör. Vi har genomgått vad som kallas *the cultural turn* och jag skulle vilja säga att vi också har en *actor turn*. Det betyder att sociologin blivit alltmer etnologisk, socialpsykologisk och individualiserande.

Det finns dock en levande och aktiv sociologi av klassisk eller *main-stream* karaktär som huvudsakligen är inriktad på struktur och förklaring, vad jag uppfattar som den kärna som ger ämnet dess existensberättigande. I det följande koncentrerar jag mig på denna och ger några moderna exempel. Därefter blir det några ord om faktiska och möjliga förbindelselänkar mellan sociologisk teori och andra samhällsvetenskapliga ämnen. Som sorteringsinstrument använder jag den ovan nämnda delningen i makro, meso och mikro.

Många samhällsteorier är komplicerade, eller åtminstone uttryckta i ett esoteriskt språk. De teorier jag av utrymmesskäl endast skisserar här är valda för att de är enkla – dock inte osofistikerade – och för att de innehåller både en synkron och en diakron dimension. Det vill säga: de innehåller alla å ena sidan en uppsättning grundläggande begrepp eller komponenter som är rimligt väl definierade och står i angivna kausala relationer till varandra, vilket innebär att det är möjligt att göra enkla och testbara modeller av teorierna. För det andra innehåller de en dynamik, dvs angivelser om vad som skapar, vidmakthåller och avslutar de sociala processer som avses att förklaras. Samtliga bygger vidare på tidigare sociologisk forskning och har en stabil teoretisk bakgrund. Självklart är urvalet är subjektivt och godtyckligt; det finns ett flertal teorikandidater som lika väl kunnat få vara med i denna lilla exempelsamling. Exempelen är från *generell* teori. Det betyder att jag inte tar upp teorier om någon specifik samhällsfråga, och inte heller så kallade bindestreckssociologier.

Makroteori: den internationella nivån

De senaste decenniernas globaliseringsvåg har givit upphov till en stor mängd, för att inte säga industri, av skrivelser om globaliseringens uppkomst, väsen, konsekvenser och framtida utveckling. Utmärkande för teorier om globala eller internationella förhållanden är att dess grundläggande komponenter eller aktörer är stater, transnationella organisationer, sociala rörelser. Vidare förstås den globaliserade världen – jorden – som ett *system i sig* med en relativ autonomi, vars delar är ömsesidigt beroende av varandra. Globaliseringen har medfört att den klassiska sociologiska studieenheten, nationen, jämförelsevis minskat i betydelse.

Den inflytelserikaste teorin formulerades av Immanuel Wallerstein på 1970-talet och kallas *world systems analysis*. (Wallerstein 1974). Den har senare utvecklats och tillämpats på en mängd olika sätt.

Världshistorien karakteriseras enligt Wallerstein av förekomsten av två typer av system, *världsimperier* och *världsekonomi*. Båda dessa är exploaterande till sin natur, och båda utmärks av en struktur där en eller några starka stater dominerar ett flertal underordnade eller perifera områden och stater. Mekanismerna är dock olika. Imperiet erövrar andra länder och områden med militär makt och exploaterar dessa genom tributer, skatter, råvaror, arbetskraft. Militära och politiska faktorer dominerar och det finns inga egentliga incitament till ekonomisk utveckling. Ekonomisk tillväxt är grundad på ökade skatteuttag och på erövring av nya territorier. Sådan på en stark militär stat baserad imperialism har efter hand gått under på grund av det kostsamma i att upprätthålla arméer över stora geografiska områden, en alltmer dyrbar administrativ apparat, interna problem som att passivisera eliter genom att bevara och utöka deras privilegier, framväxten av allt starkare inre och yttre fiender, vilket så småningom lett till att ett imperium försvags och besegrats av ett annat.

Enligt Wallerstein inleds det ekonomiska världssystemet omkring 1450, med den kapitalistiska världsekonomin. Grundstrukturen är även här ett antal ledande nationer som exploaterar svagare länder. De militärt starkare staterna utgör världsekonominas kärna, de underordnade dess periferi. Kärnländerna har skiftat, från Spanien på 1500-talet till Holland och Frankrike under 1700-talet, England under 1800-talet och USA under 1900-talet. Mellan kärna och periferi finns så kallade semiperifera stater; stater som både exploaterar och är exploaterade, och som kan transformeras till att bli kärnländer eller perifera länder.

Komponenterna i denna modell är således desamma som i den klassiska marxismen. Det råder en huvudmotsättning mellan kapital och proletariat, som medieras av mellanskikten, nu överförd till den internationella arenan. Modellens dynamik är också marxistisk, och cyklisk. Inom den sedan 1450 rådande kapitalistiska tidsramen urskiljer Wallerstein andra cykler av olika tidslängd, så kallade Kondratieffcykler, som utmärks av en uppgångsfas (A-fas) och en stagnations- och nergångsfas (B-fas).

Dynamiken är också den vanliga marxistiska. I korthet: I nya kärnstater är efterfrågan på varor hög, vilket ökar produktionen och därmed behovet av råmaterial och billig arbetskraft. Perifera länder tvingas med olika metoder; kolonisering, militärt tvång, orättvisa och påtvingade handelsavtal, skuldsättning och annat tillhandahålla sådana resurser. Produktionen i kärnländerna kommer så småningom att öka mer än efterfrågan vilket är inledningen till B-fasen. Produktionen minskar och konkurrensen mellan bolag ökar vilket minskar vinsterna. Rationaliseringar leder till ytterligare ökad arbetslöshet och minskad efterfrågan, vilket ökar de inhemska klassmotsättningarna.

Denna nedgångsprocess kan vändas på olika sätt, som rationaliseringar genom ny teknologi, monopolisering av olika sektorer vilket ökar kapitalets centralisering och möjligheter, kapitalförflyttning till länder med billig arbetskraft, erövring av nya territoriers marknader och råvaror.

Wallerstein urskiljer också kortare Kondratieffcykler. Han menar att perioden sedan 1945 inleddes med en ekonomiskt expansiv A-fas som avstannade 1967-73 och övergick i en B-fas som vi fortfarande befinner oss i. Det finns många indikationer på detta:

Det avgörande tecknet på världsekonomisk stagnation är att produktionsvinsterna faller avsevärt från de nivåer de befann sig på under den föregående A-perioden. Detta har en serie uppenbara konsekvenser. Personer med kapital flyttar sitt viktigaste område för profitsökande från den produktiva sfären till finanssfären. För det andra ökar arbetslösheten avsevärt i hela världen. För det tredje förflyttas produktionen från områden med höga löner till låglöneområden ... Vi har varit med om en enorm ökning i spekulation som naturligtvis är mycket vinstgivande för en liten grupp människor, åtminstone tills bubblan spricker. (Wallerstein 2000:253)

Wallerstein menar vidare att den långa kapitalistiska perioden sedan 1450 genomgått en expansiv och en normal fas och nu är i en period av kris och oundviklig nedgång som kommer att sluta med att kapitalismen går under som ekonomiskt system om en cirka 50 år.

Detta korta sammandrag av Wallersteins teori, där jag endast nämnt några av dess absolut mest grundläggande kategorier och processer, är naturligtvis orättvist eftersom hans texter är fyllda av historiska illustrationer och empiriska förankringar. Jag har inte heller tagit med de utvecklingar av *world systems theory* som ägt rum under i synnerhet det senaste decenniet.

Wallersteins teori kan kritiseras på många sätt, t ex för att den inte lägger större vikt vid kulturella och politiska strömningar. Jag skulle vilja säga att den å ena sidan utan problem kan kompletteras med sådana element. Å andra sidan är avsaknaden av multidimensionalitet en av teorins styrkor. Den pekar envist ut en komponent som den absolut centrala och avgörande för att förklara världshistorien, nämligen *den kausala mekanismen ekonomisk exploatering*, varvid annat får karaktär av epifenomen eller faktorer som skymmer den krassa verkligheten.² Wallersteins teori är en djärv hypotes som dessutom innehåller en förutsägelse – den internationella kapitalismens undergång – som vi kanske hinner med att bedöma.

Makroteori: den nationella nivån

Det är den nationella nivån som är det traditionella analysobjektet inom sociologisk makroteori. Nationen, uppfattad som ett avskilt geografiskt område med en stat med tillhörande våldsapparat, ett gemensamt lagsystem, gemensamt språk, gemensam valuta och en någorlunda gemensam kultur är vad sociologins äldre och modernare klassiker i första hand har dissekerat. Analysenheten delas i breda

2. Wallerstein kommenterar just detta kortfattat på följande sätt. "Vi får höra att globaliseringen har förändrat allt: staternas suveränitet har minskat; möjligheten att motstå marknadens regler har försvunnit; våra möjligheter till kulturell autonomi är i praktiken borta; och våra identiteters stabilitet är diskutabla. ... Denna diskurs är i själva verket en gigantisk felläsning av dagens verklighet – ett bedrägeri som pådyvlats oss av mäktiga grupper och, ännu värre, något vi pådyvlat oss själva. Det är en diskurs som får oss att bortse från de verkliga uppgifterna framför oss och att inte förstå den historiska kris vi befinner oss i." Det finns ingen ny globalisering – den har pågått i oscillerande form sedan 1450 – utan endast en process där kapitalismen förändras till något annat.

kategorier som ekonomiska, politiska och ideologiska strukturer, eller stat, marknad och civilt samhälle, eller som bestående av fyra funktionella strukturer (AGIL-schemat), och en speciell dynamik tillförs, som rationalisering, arbetsdelning, differentiering, intressekonflikt eller värdeintegrering. Michael Manns (1986) teori om fyra maktdimensioner; den militära/geopolitiska, politiska, ekonomiska och kulturella, är en modern betydelsefull kategorisering av detta slag, med syftet att identifiera orsaker och effekter av olika maktnätverk.

Inom analysramar av dessa slag har den sociologiska forskningen till stor del handlat om stratifieringssystem, maktförhållanden och ojämlikheter som bedömts vara nödvändiga (t ex på grund av att de ger incitament), onödiga (t ex att alltför ojämlik resursfördelning skapar materiell nöd, förtryck, lidande, social oro) eller både – och. Klass, kön och etnicitet är idag de mest studerade ojämlikhetssystemen, och teorier om dessa bygger oftast på olika sociologiska traditioner.

Ett djärvt försök att binda samman breda samhälleliga ojämlikhetsstrukturer i en allomfattande teori har nyligen gjorts av den amerikanske sociologen Charles Tilly (1998). Teorin är på ett intressant sätt eklektisk, och jag kan tänka mig att den kommer att bilda utgångspunkt för en del framtida forskning. Den kan kallas teorin om kategoriell eller parad ojämlikhet.

Utgångspunkten är denna. I varje samhälle förekommer en uppsättning varaktiga, asymmetriska relationer som är parade. Exempel är man/kvinna, rik/fattig, vit/färgad, medborgare/invandrare, adel/ofrälse, professionell/lekman, och så vidare. Dessa relationer tar sig naturligtvis olika former men enligt Tillys teori är orsakerna desamma. Det finns fyra mekanismer som tillsammans ger förklaringen av de parade ojämlikheternas varaktighet.

Exploatering är en variant av det marxistiska begreppet utsugning. Det innebär att en individ eller grupp har kontroll över en värdefull men arbetskrävande resurs och bara kan dra vinning av den genom andras arbetsinsatser, och genom att de senare inte erhåller det fulla värdet av arbetsinsatserna.

Möjlighetsansamling innebär för det första att vissa grupper utesluts från en serie möjligheter – ofrälse fick inte äga jord, endast vissa sociala skikt eller ett visst kön hade rösträtt, etc – och för det andra att de på ”rätt” sida av gränsen via sina olika nätverk kan samla förmåner inom olika områden. Som Pierre Bourdieu uttrycker

det kan en innehavare av ekonomiskt kapital konvertera detta till politiskt, kulturellt och socialt kapital.

Spridning innebär att en lyckad organisationsform som bygger på kategoriell ojämlikhet utgör en förebild som överförs till andra organisationer, till exempel att färgade i den amerikanska Södern endast var berättigade till de lägsta arbetena i olika branscher och företag. Kategoriseringen är som mest effektiv när den är inbäddad i en hierarkisk organisationsform.

Anpassning slutligen innebär att individer på båda sidorna om den kategoriella gränsen beter sig som om den vore naturlig. Färgade använde inte de vitas restauranger och toaletter, kvinnans självklara plats är i hemmet, arbetaren tar av sig kepsen och bockar inför disponenten. Ojämlikheter blir rutin och manifesteras i de flesta typer av interaktion, vilket befäster och legitimerar dem. De består över generationerna; individerna byts ut men inte det till kategoriseringen anpassade beteendet. Då yttre och inre kategoriseringar sammanfaller blir de särskilt motståndskraftiga, som när en allmän diskrimineringsprincip tillämpas också i hemmet.

I historiska processer som lyckas upprätta beständiga kategoriella ojämlikheter samspelar och förstärker dessa fyra mekanismer varandra. Tilly exemplifierar samspelen med en mängd olika och mycket disparata exempel och historiska illustrationer, såsom apartheidpolitiken i Sydafrika (där mekanismerna framträder ”i ren form”), nationalismen och kriget i Bosnien, katolicismen i England, professioners parade ojämlikheter i sjukvården i USA, den amerikanska Söderns raspolitik, den amerikanska maffian, med mera.

I ett senare verk tillämpar McAdam, Tarrow och Tilly (2001) teorin på vad de kallar *contentious politics*, som är eller kan leda till nedbrytningen av parade ojämlikheter, som revolutioner, strejker, krig, sociala rörelser, demokratiseringsvägar. Här diskuteras också det nya i själva själva forskningsstrategin, som syftar till att finna ”robusta kausala mekanismer” som kan förklara vissa typer av skeenden, episoder, sociala processer. Till skillnad från ”täckande lag”-förklaringar, tolkningar av individuella val eller systemteori utgör identifieringen av grundläggande mekanismer genom t ex jämförande analys forskningens huvudsyfte.

Denna ansats innebär enligt min mening att de fyra mekanismerna enkelt kan dels kopplas till andra samhällsvetenskapliga ämnens ansatser, dels att de kan fördjupas genom att relateras till annan modern sociologisk teori. Exploateringsbegreppet har utvecklats av den sociologiska neomarxismen, t ex Erik Olin Wright och Michael Burawoy. För begreppet möjlighetsansamling finns den neoweberska tradition som analyserar sociala stängningar (*social closure*), t ex Raymond Murphy. Spridningsbegreppet har behandlats av neo-durkheimiansk sociologi, Edward Shils och Jeffrey Alexander är exempel. Anpassning, den process som får en social distinktion att framstå som naturgiven och icke-ifrågasättbar, är ett av den brittiske socialantropologen Mary Douglas huvudområden. Tilly relaterar inte till någon av dessa men det är uppenbart att hans analysram kan nyanseras genom sådana tillägg, varvid relationerna mellan mekanismerna kan belysas ytterligare.

Mesosociologi

Nivån mellan makro och mikro befolkas av teorier om organisationer och institutioner. Den betraktas av många som den viktigaste typen av sociologi, framför allt om den uppfattas som den förmedlande länken mellan makro och mikro. Durkheim kallade sociologin för "vetenskapen om institutionerna", och Webers byråkratiteori bildar startpunkt för den omfattande organisationssociologin.

Denna nivåns autonomi har på senare tid framhävts av exempelvis James March och Johan Olsen – visserligen statsvetare – i verk som *Rediscovering Institutions* (March och Olsen 1989). Deras studieobjekt är politiska institutioner. De visar hur samhällsvetare ofta begår misstaget att reducera denna nivå antingen uppåt, till kontexten, som vissa marxister gör genom att se politiken som ett epifenomen till klass och ekonomi, och å den andra sidan reduktioner nedåt, till aggregat av rationella val, till individnivån, enligt den metodologiska individualismens påbud. March och Olsen grundar autonomi i institutioners specifika regelverk, sedvänjor, moraluppfattningar, riter.

Inom institutionell analys särskiljes numera mellan institutionalism, nyinstitutionalism, rationella valansatser och historisk institutionalism. Jag går inte in på dessa moderniteter här utan väljer som illustration av nivån en gammal favorit,

Arthur Stinchcombes (1968) förklaring av varför institutioner kan bestå trots att de framstår som obsoleta, dvs fenomenet *institutionell tröghet*. Även denna teori har fördelen att vara enkel. Exemplet visar också att en numera äldre teori, som kan framstå som lite stelbent och inte är särskilt spännande formulerad, inte heller ”drastiskt avslöjande”, kanske ändå inte bör överges eftersom den likafullt är kapabel att göra sitt jobb, dvs ange hur institutionell tröghet – och därmed, kan det tilläggas, betingelserna för institutionell förändring – bör förklaras.

Stinchcombes poäng är egentligen metodologisk, nämligen att visa kausala öglors betydelse för funktionell analys. Själva forskningsfrågan gäller hur en institution i reproducerande syfte tenderar att självaktiveras ställd inför yttre eller inre spänningar. Jag förkortar Stinchcombes utläggning och inleder med en frågeställning, överförd till Sverige. Frågan är: Varför råder protestantisk religion i Sverige? Är det på grund av att det svenska folket sedan 1500-talet efter noggrann prövning varje år funnit att protestantismen är den enda sanna religionen? Det finns för det första historiska orsaker till varför protestantismen blev protestantiskt – reformationen etc. (Efter reformationen har de länder i Europa som då blev protestantiska fortsatt att vara det, medan de länder som förblev katolska inte heller ändrat religion.) En närliggande förklaring är att protestantismen efter dess historiska erövring av Sverige tenderat att reproducera sig själv. Organisationen/kyrkan har kontroll över en serie generella interna och externa mekanismer som förklarar reproduktionen:

Interna mekanismer

- kontroll av *urvalet* av efterträdare, dvs att upprätta kriterier för vad som skall vara uppfyllt av potentiella medlemmar
- kontroll av *socialisationen* av efterföljare, dvs av innehållet i den utbildning som förmedlas disciplerna
- kontroll av *rekryteringen* av den kommande eliten, dvs av urvalet och träningen av dem som skall överta toppositionerna i organisationen

Till dessa mekanismer kan vi lägga ytterligare en inom sociologin välkänd mekanism som gäller de ”komponenter” som skall anta de roller organisationen innehåller, nämligen:

- *anticiperande socialisation*; potentiella medlemmar i organisationen anpassar i förväg sitt beteende, sina värderingar och normer till vad de antar är organisationens önskemål

En organisation är inbäddad i ett nätverk av andra organisationer och institutioner, en interinstitutionell kontext, och därför utvecklas mekanismer för reproduktionen av organisationen i förhållande till omgivningen:

Externa mekanismer

- *allianser* med andra organisationer och makthavare (staten, politiska partier, intresseorganisationer, monarkin)
- allmän *propaganda*; i exemplet kyrkan och protestantismen kan denna mekanism handla om t ex obligatorisk kristendomsundervisning i skolan och hemmet
- *motarbetande av alternativ*, t ex kritik av andra religioner, fördömande av icke-troende, bestraffning av kättare

En självreproducerande struktur överlever genom bearbetning av dess kontext och dess komponenter. Genom dylika mekanismer reproduceras organisationen, dvs den institutionaliseras i samhället, bildar tradition. Alltför mycken inblandning i institutionens inre angelägenheter tillsammans med bortdragande av externt stöd leder till att institutionens reproduktiva förmåga försvagas, vilket i sin tur leder till ökande inre spänningar och minskat yttre stöd, något som drabbat den svenska kyrkan på sistone.³

Man finner mekanismer av dessa slag i de flesta institutioner; i företagsvärlden, regeringsorgan, universitet, politiska partier. En poäng är att de är fullkomligt naturliga. Makthavare inom en organisation tenderar att välja efterträdare som de anser vara mest kompetenta och lämpliga, vilket vanligtvis är detsamma som att makthavarna väljer män och kvinnor med samma värden och intressen som de själva. Vidare är makthavarnas egna positioner säkrare om "de unga turkarna" är på deras sida. Omvänt kommer "ambitiösa unga män och kvinnor att tro det som är nödvändigt att tro för att komma framåt, att gå på de skolor där man lär sig de värden som behövs för att gå vidare, och att i tal och beteenden visa

3. Man får inte längre hålla predikan på latin och måste rätta sig efter experterna, politiska diktatorer som att goda kvinnliga präster, viga homosexuella, med mera – tecken på att en institution förlorat sin autonomi och underordnats andra maktcentra.

att de älskar de rätta sakerna.” (Ibid.: 110) Socialiseringen av nya generationer politiker är ett utmärkt exempel, den akademiska karriärvägen ett annat. Sådana mekanismer förklarar fenomenet institutionell tröghet, liksom även anpassning, konformism och brist på civillkurage, dvs reproduktionen av bestående maktförhållanden.

Mikrosociologi: interaktion

Även mikronivån kan delas i två delar, en om interaktion och en om individ. Den interaktiva nivåns autonomi demonstrerades av i första hand Ervin Goffman, som menade att ”*the interaction order*” är en nivå i sig, med en existens *sui generis*; interpersonella relationer följer regler och mönster som inte till fullo kan förklaras på vare sig individnivå (komponent) eller institutionell nivå (kontext).

Även här finns naturligtvis en hel flora av teorier, oftast socialpsykologiska, där den symboliska interaktionismen är en av de populäraste. Emellertid väljer jag som exempel en teori om *interaktionsritualer* som på senare tid utvecklats av Jonathan Turner och Anne Rawls bland många andra, men förgrundsgestalten heter Randall Collins.

Utgångspunkten för denna variant av rituell handlingsteori är Durkheims religionssociologi. Som bekant sökte Durkheim i religionen svaret på frågan om solidaritetens grundläggande former och därmed om den sociala ordningen överhuvudtaget. Durkheim bortsåg från alla religiösa variationer för att identifiera det som är gemensamt för dem. Han tillämpade sin typiskt sociologiska observationsmetod för att blottlägga vad som *de facto* sker avseende sociala handlingar. Det gemensamma i alla religioner sker på två plan. På det symboliska planet delar alla religioner världen i en helig och en profan sfär. På det sociala planet är det centrala elementet *för den som tror* att själva gemenskapen ger henne inre frid, entusiasm, styrka. Religionen är inte bara ett trossystem utan en kollektiv handling, en aktivitet som ger individen förnyad positiv energi. Denna kraft uppstår genom själva kulten. Kulten är alltså det centrala, gemensamma och livskraftiga handlingsmomentet för alla religioner.

Med utgångspunkt i Durkheims religionssociologi och Goffmans sekularisering av denna har Collins har i ett flertal artiklar systematiserat och formaliserat

dess grundläggande element till en rituell teori om ritualer. En ritual består av följande karakteristika:

1. En grupp individer (minst två) i fysisk närvaro.
2. Individerna riktar uppmärksamheten på samma objekt och är medvetna om detta.
3. En gemensam känsla.
4. Symboler som representerar gemenskap i gruppen, dvs heliga objekt i Durkheims mening.

Detta ger upphov till:

5. Ökad emotionell energi och förtroende för de individer som deltar i gruppens ritualer och respekterar dess symboler.
6. En uppriktigt känd indignation och ilska mot dem som inte respekterar gruppens symboler och riter.

Collins illustrerar med typiska moderna riter: giftermål, begravning och andra passageriter; festliga och högtidliga tillfällen som symboliserar icke-utilitaristiska attityder genom givande av gåvor, såsom julafton och födelsedagar. Publikmassor vid musikgalor, idrottstävlingar och politiska massmöten deltar också i rituellt beteende där positiva energiflöden byggs upp mellan karismatiska aktörer och åskådare. Sociala rörelser, sekter, politiska rörelser som nynazismen och andra grupperingar innehåller också ritens typiska komponenter. Lyckade ritualer ger upphov till ökad gruppsolidaritet och till samling kring symboler. (Collins 1998 och 1993).

Men det intressanta för vår del är överföringen till interaktionsnivån. Även här är Goffman central. Goffman inte bara sekulariserade begreppet ritual, han är också den som gått längst vad gäller identifiering av riter i vardagslivet. För Goffman är en kort konversation mellan individer som möts på gatan exempel på vad kan kallas en mikrorit, dvs sådana möten har strukturella likheter med vanliga formella ritualer. På basis av sina kulturella resurser skapar individer tillfälliga konversationsriter där själva innehållet i konversationen är av mindre betydelse. De bygger på gemensam fokusering och en kulturellt bestämd etikett som "låser" deltagarna till varandra. En lyckad ritual får ett eget liv som blir till en "*unio mystico*", en socialiserad trance, vilket betyder att konversationen ställer sina egna krav på deltagarna, menar Goffman (1967: 113). "Heligheter" – text deltagarnas

självrespekt – återfinnes även i mikroritualer. (Begrepp som *helig, ritual, ceremoni*, etc bär på en religiös klang som kan framstå som felaktig för analysen av sekulariserade samhällen. *Helig* skulle kanske kunna bytas ut mot begrepp som t ex ”högt värderad, emotionellt laddad symbol.”)

Goffman har utfört mängder av observationer för att förklara hur myriader av vardagliga mikroriter bidrar till konstruktionen av samhället och det sociala jaget, och utvecklat teoretiska begreppspår som *backstage* och *frontstage*, *deference* och *demeanour* som analysinstrument, och visar hur ”heligheter” styr vardagen.

Collins har bidragit till den rituella handlingsteorin genom bland annat begreppen *kulturell kompetens* och *emotionell energi* (som kan låta metafysiskt men alla begrepp låter så inledningsvis). Lyckade interaktionsritualer ger en förhöjning av emotionell energi, dvs en belöning: en känsla av självsäkerhet, styrka, entusiasm, och förmåga att ta initiativ. Motsatsen, misslyckade ritualer (t ex mellan personer med olika status) leder tvärtom till minskad emotionell energi.

Mikroriter skapar en gemensam känsla som förstärks genom de återkopplingsmekanismer som finns i själva interaktionen, och ger upphov till positiva spiraler av energigivande flöden; individerna ”laddas” med ”emotionell energi.” Överträdelse eller vanhelgande av kultens symboler och riter, som kan komma utifrån eller inifrån, leder till jämförelsevis hårda negativa sanktioner.

Denna teori, av vilken jag här endast givit en antydning, har börjat tillämpas på allt fler områden, t ex för att identifiera sociala orsaker till depression, som ur detta perspektiv är detsamma som låg emotionell energi till följd av serier av negativa interaktionsritualer.⁴ Teorin är förankrad inte bara i teorier om ritualer utan även i den moderna *emotionernas sociologi*, som utvecklats av Arlie Hochschild med flera. Collins (2004) sammanfattar och vidareutvecklar teorin i en bok som snart utkommer med titeln *Interaction Ritual Chains*.

Mikrosociologi: individen

Slutligen har vi teorier om individens egenskaper, om personlighets- och identitetsutveckling och om de ur sociologiskt perspektiv väsentligaste delarna av indi-

4. Tidskriften *Sociological Theory* har under senare år publicerat flera tillämpningar av teorin.

viden, det sociala jaget. Teorier saknas inte; allt från rationella valteoriers antagande om en speciell rationell fakultet i människan till postmoderna föreställningar om det fragmenterade jaget, eller sociobiologiska idéer om nedärvda genuppsättningar som styr allt från val av äktenskapspartner till kriminellt beteende. Huvudlinjen inom sociologin går idag mellan rationella valteorier, eller instrumentalism, å ena sidan och inlärningsteori, eller normativ handlingsteori, å den andra, där de senare betonar socialisationens betydelse och ser exempelvis rationalitet som en variabel att förklara, inte ett axiom att utgå ifrån. Den symboliska interaktionismen är den för närvarande populäraste mikroteorin inom sociologin.

Eftersom jag inte är helt säker på att utvecklingen alltid går framåt inom samhällsvetenskapen väljer jag inte heller denna gång någon av de nyaste teorierna om individen utan går tillbaka till en annan inom sociologin bortglömd favorit, nämligen Leon Festingers dissonansteori från 1950-talet. Enligt min mening är denna teori betydligt mer nyanserad än exempelvis den rationella valteorins grova och otympliga men via de ekonomiska vetenskaperna väl förankrade modell.

Teorin hävdar helt enkelt att människan strävar efter att undvika mentala spänningar av olika slag. Jag utvidgar teorin en del. Spänningarna kan vara perceptuella, kognitiva, sociala eller emotionella. För vår del är sociala mekanismer av primärt intresse. Festinger (1957: 177) skriver:

Den sociala gruppen är på en och samma gång en huvudsaklig källa till kognitiv dissonans /och konsonans, T.B./ för individen och en huvudsaklig kraft för att eliminera eller minska den dissonans som kan förekomma. Sociala kommunikations- och påverkansprocesser är därför oupplösligen invälda med processer som skapar och reducerar dissonans /och skapar och bevarar konsonans, T.B./

Därför strävar individen efter att bevara harmonin mellan sina egna kognitioner, attityder etc och referensgruppens dito.

En andra dissonanskälla är *kognitioner*, trosuppfattningar som inte överensstämmer med de egna. Det finns ett flertal mekanismer som återupprättar en kognitiv dissonans som störs av andra kognitioner, t ex att förneka sanningen av impulser som är negativa till det egna kognitiva systemet, eller att helt enkelt bortse från impulsen ifråga, eller att ändra sitt eget kognitiva system.

En tredje dissonanskälla är *perceptioner* som inte harmonierar med det egna perceptuella systemet. Harmonin bevaras eller återupprättas genom mekanismen

selektiv perception, dvs man negligerar eller omtolkar företeelser som inte harmonierar med ens egen verklighetsbild (eller också ser man helt enkelt inte de negativa instanserna, varvid något problem aldrig uppstår).

I denna modell postuleras således en grundläggande psykisk mekanism som kan kallas konsistensprincipen. Om obalans, dissonanser eller spänningar uppstår så utlöses flera submekanismer som på det ena eller andra sättet strävar efter att återupprätta balansen, dels inom de respektive systemen, dels mellan systemen.

Denna modellens relevans för samhällsvetenskaperna är naturligtvis i behov av närmare utredning, men låt mig här endast påpeka följande. För det första är modellen betydligt mer grundläggande och omfattande än teorin om rationella val. Enligt dissonansteorin är rationalitet *en* mekanism, *en* utväg av flera möjliga från en spänningssituation; emotionell eller affektiv handling är en annan. För det andra kan teorin utgöra en plattform för flera typer av socialpsykologi eftersom den anger möjliga grunder för att förklara exempelvis konformism, inre konversation eller rolltagande som responser på sociala spänningar. Därmed blir det möjligt att övergå från klassifikation och beskrivning till förklaring.

Dialektiken mellan makro, meso och mikro

Ovanstående lilla genomgång har givit exempel på teorier på olika nivåer i enlighet med att nivåerna har en relativ *autonomi*. Autonomin består i första hand i att specifika kausala mekanismer genererar sociala fenomen på respektive nivå, och det är teoriernas uppgift att visa hur dessa fungerar. Men naturligtvis påverkar nivåerna varandra, dvs en *relativ* autonomi råder.

Frågan om relationerna mellan nivåer har givit upphov till en egen teoretisk litteratur och kallas ibland aktör – strukturproblemet, ibland mikro – makroproblemet. Lösningsförsöken är många och kan sorteras utifrån vilken skola man tillhör eller vilken typ av reduktion man föredrar. Metodologiska individualister av olika slag ser aktören som den centrala, medan holister gör motsatsen. Jag skall inte gå närmare in på de epistemologiska grundvalar som motiverar olika ansatser utan övergår istället till exempel.

Först kan noteras att det finns begrepp som har till uppgift att binda samman nivåer. Begreppet socialisation är ett typiskt sådant, det avser att beteckna hur den

”råa” individen genom metoder som uppfostran, belöningar, straff, eget rolltagande, inre dialog mellan jaget, miget och den generaliserade andre, med mera, internaliserar rådande normsystem och därmed transformeras till en civiliserad komponent i interaktiva, institutionella och organisatoriska system. Begreppet roll är ett annat begrepp för denna vertikala process.

Till skillnad från de ovan presenterade teorierna är Pierre Bourdieus tänkande komplicerat. Vidare gillar han inte det jag nu är i färd med, nämligen att rycka loss några begrepp ur deras kontext – teorins produktionsvillkor – och sätta samman dem igen utanför kontexten. Jag vill mot detta invända att vetenskapliga begrepp måste kunna användas av flera, även av forskare i andra kontexter än den franska, och framhärdar alltså. Mer om detta nedan.

Bourdieus sociologi är ett sätt att binda samman mikro med makro, aktör med struktur. Makrobegreppet *fält* anger ”ett nätverk av objektiva relationer mellan positioner” som samtidigt är en strukturering av makt. Individer eller grupper in-tar dessa positioner och för en kamp om dem där kriteriet på vad som är framgångsrikt i fältet bestäms av dem som innehar de högsta positionerna. Ju mer komplext ett samhälle är, desto fler relativt autonoma fält – politiska, kulturella, litterära, akademiska – förekommer.

Även begreppet *kapital* kan delas i ekonomiska, politiska, symboliska, kulturella, sociala osv. Det betecknar resurser som kan användas att nå positioner i fält samtidigt som positioner i fält ger kontroll över resurser. En typ av kapital kan konverteras till en annan typ.

Habitus betecknar individens genom tidigare erfarenheter och klassposition internaliserade dispositioner att se, tänka, handla, värdera. För att ge en antydan om på vilket sätt Bourdieu kan uttrycka detta kan jag inte låta bli att exemplifiera. Habitus är:

Systems of durable, transposable dispositions, structured structures predisposed to function as structuring structures, that is as principles which generate and organize practices and representations that can be objectively adapted to their outcomes without presupposing a conscious aiming at ends or an express mastery of the operations necessary in order to attain them. (Bourdieu 1990: 53)

Även om jag inte vill förenkla för mycket får jag det till att Bourdieu menar att handlingar och val kan förklaras som resultat av kombinationer av objektiva villkor och de dispositioner individen har nedärvt eller "inskrivet" i sig.

Med hjälp av dessa och en del andra begreppsliga verktyg analyserar Bourdieu skilda typer av *praktiker* inom utbildningsväsendet, akademien, konsten med mera. Habitus används för att visa hur klassystem den formella jämlikheten till trots via (det franska) utbildningsväsendet reproduceras över generationerna, och hur olika typer av kapital användes för att nå gynnsamma utbildningar som leder till gynnsamma positioner i fälten. Formeln är [(habitus) (kapital)] + fält = praktik. (Bourdieu 1989: 101)

Med betoningen av praktiker som analysenhet vill Bourdieu å ena sidan undvika abstrakta teoretiska utläggningar kring sociala system, å andra sidan beskrivningar av subjektens upplevelser. Han är med andra ord starkt kritisk till såväl objektivism, t ex strukturfunktionalism, som subjektivism, t ex fenomenologi, och försöker mejsla fram ett alternativ. Därför ger han egentligen inte noggranna definitioner av sina begrepp utan vill genom att använda dem på konkreta fall visa hur de fungerar.

Svagheten i Bourdieus teori är avsaknaden av definitioner av de grundläggande begreppen, något som dock kan repareras genom att de fylls ut med andra, kompatibla teorier. Bourdieus begrepp är i behov av att "zoomas in" och nyanseras till analytiska verktyg. Några av de ovan presenterade teorierna skulle kunna användas. Styrkan i teorin är att den är helt inriktad på att visa genom vilka mekanismer makro avspeglas eller manifesteras i mikro och vice versa, den ständiga dialektiken mellan fält, kapital och habitus.

Ovanstående genomgång ger exempel på teorier som fokuserar sociala strukturer och som har förklarande ambitioner. De försöker identifiera kausala mekanismer som ger upphov till sociala fenomen. Andra teorier skulle naturligtvis ha kunnat väljas som exempel. Det är som bekant också så att modern sociologi innehåller mängder av andra skolor och perspektiv, som feminism och kulturteori. Dessutom finns strömningar som postmodernism, poststrukturalism, postkolonialism, *queer*-sociologi, och mycket annat som borde ha varit med om syftet hade varit att ge en någorlunda fullständig bild av den moderna sociologins innehåll.

Sociologin och de andra samhällsvetenskaperna

Sociologer har ofta funderat på samhället i dess helhet och därmed sociologins relation till andra ämnen. Jag tror att det var Max Weber som tänkte sig att sociologin skulle kunna vara en övergripande samhällsvetenskaplig disciplin som binder samman de övriga, ett slags paraplyämne. Andra har framför allt tänkt sig en arbetsdelning mellan ämnen där sociologin intar en plats. Om samhället kan delas i stat, marknad och civilt samhälle så blir huvudämnena statsvetenskap, ekonomi och sociologi. Enligt en annan conceptualisering av samhällets grunder består det av dels produktion och distribution av varor och tjänster (marknad), dels stratifiering (maktfördelning, ojämlikheter), varvid ekonomi och sociologi blir de två huvudämnena och andra ämnen underordnas som subdiscipliner.

Lord Ralf Dahrendorf har nyligen föreslagit att vi har tre breda och lovande områden, möjliga nya paradigmer. För det första, *politisk ekonomi*. Den består av två utvecklingslinjer. Idag finns det gott om ekonomer som lämnar den klassiska ekonomins snäva gränser och återupptäcker institutioner, t ex Amartya Sen. Det finns också statsvetare som inser att deras analyser inte har någon rejäl plattform om de inte införlivar ekonomisk analys. För det andra, *ekonomisk historia*. Dahrendorf tänker här i första hand på att man börjat integrera ekonometri och ekonomisk teori i historiska analyser, och nämner nobelpristagaren Douglass North som exempel. För det tredje *sociolantropologin*, som enligt Dahrendorf arbetat tvärvetenskapligt i sin strävan till systematiska analyser av moderna samhällen. Om jag förstår Dahrendorf (1997: 109) rätt är detta tre breda teman under vilka övriga samhällsvetenskaper kan inordnas och dra nytta av varandra.

Talcott Parsons funderade mycket på hur system kan förenas. I sin handlings-teori skiljde han mellan fyra system på olika nivåer: det kulturella systemet, det sociala systemet, personlighetssystemet och organismen som system, som naturligtvis kan korreleras med olika samhälls- och beteendevetenskaper. Parsons AGIL-schema kan användas för att analysera samhället men också för att dela samhällsvetenskaperna efter uppgifter som svarar mot en helhet. Parsons menar att varje samhälle måste innehålla fyra strukturer som uppfyller fyra funktioner som är nödvändiga för att det skall överleva. Den första, A, står för *adaptation*, och innebär att ett samhälle anpassar sig dels till naturen, dels till omgivande samhällen, genom bearbetning av naturen och handel; här har vi de ekonomiska vetenskaperna. Den andra, G, *goal-attainment*, innebär att alla samhällen måste artiku-

lera vissa kollektiva målsättningar, dvs politik, statsvetenskap. För det tredje behöver ett samhälles delar samverka internt och externt, I, *integration*, och organiseras för att fungera, dvs sociologi. Och för det fjärde, L, *latency* eller *pattern-maintenance*, måste en generations värden och normer överföras till nästa generation, ett studieobjekt för pedagogik med flera ämnen.

Arbetsdelning genom olika uppgifter är naturligtvis ett sätt att tillförsäkra en fredlig samexistens mellan samhällsvetenskapliga ämnen. Idag diskuteras allt oftare mång- fler- eller tvärvetenskapliga satsningar, dvs att samhällsvetenskaperna skall gå samman och arbeta med samma problem.

De politiska initiativen i denna riktning är oftast motiverade av praktiska skäl, dvs man antar att samhällsproblem lättare löses genom att flera aspekter läggs på detsamma. Långsiktig mång- eller tvärvetenskaplig forskning med målsättningen att systematiskt kartlägga möjliga kausala mekanismer samt jämföra och testa olika förklaringsmodeller genom empiriska undersökningar torde vara den naturliga vägen att komma vidare. Därför är orientering mot politiskt eller samhälleligt relevanta problem plus grundforskning ett möjligt recept för den framtida samhällsvetenskapen, inte kortsiktigt tillämpad forskning. En sådan satsning skulle minska fragmenteringen och samtidigt utnyttja mångfalden inom det samhällsvetenskapliga fältet. För att släppa in Ralf Dahrendorf igen, så framför han samma råd till de medelstillsdelande brittiska myndigheterna:

I England idag måste ett forskningsråd avge det riskfyllda löftet att bidra till avnämarnas behov, ekonomins konkurrenskraft, livskvaliteten och de offentliga tjänsternas kvalitet. Jag kallar det riskfyllt därför att ingen kan veta om forskningen kan ge sådana resultat; ju mer den försöker desto mindre sannolikt är det att den lyckas. Det är bättre att sikta mot ren forskning och sedan förvånas över dess tillämpningar än att börja med partiska motiv och sedan producera förhastade och dåliga resultat ... Men ... naturligtvis skall problemen relateras till de frågor och ekonomin och samhället kring oss ställer. (Ibid.: 110)

Mångvetenskaplig grundforskning inriktad på angelägna problem alltså. Den brittiske samhällsforskaren Andrew Sayer (1999) tar ytterligare ett steg. De samhällsvetenskapliga klassikerna utmärks just av att inte ta hänsyn till några disciplinära gränser. De stora verken och genombrotten inom modern samhällsvetenskap utmärks också av bristen på respekt för traditionella ämnesdelningar. Sayer

förordar därför vad han kallar "post-disciplinära studier" inför framtiden. Vad som framför allt behövs är fler tvärvetenskapliga paradigmatiska verk som pekar ut möjliga tillvägagångssätt.

Dessa idéer är värda att tas på allvar och diskuteras. Jag menar dock att man samtidigt bör vara medveten om att mång- eller tvärvetenskaplig forskning inte är något gott *i sig*, inget självändamål, dagens politiska påbud till trots. Det finns naturligtvis många områden som bäst beforskas av en enskild disciplin, vilket innebär att det finns all anledning att fortsätta förbättra de nuvarande ämnenas förklarande kapacitet.

Ett första steg att komma vidare mot ökat samarbete inom en fakultet som Lunds vore därför att diskutera skillnader och likheter mellan grundläggande teorier, där de ovan presenterade är ett litet axplock från sociologin. I förslaget ligger också en nivåuppdelning, som skulle kunna kallas mikrologi, mesologi och makrologi, samt relationen mellan dessa, där olika ämnen har teorier som naturligt passar in på en nivå.

Referenser

- Bourdieu, P. (1989). *Distinction*. London: Routledge.
- Bourdieu, P. (1990). *The Logic of Practice*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Brante, T. (2001). 'Consequences of Realism for Sociological Theory-Building.' *Journal for the Theory of Social Behaviour* No 2.
- Collins, R. (1998). *Theoretical Sociology*, San Diego: Harcourt Brace Jovanovich.
- Collins, R. (1993). 'Emotional Energy as a Common Denominator of Rational Action', *Rationality and Society*, Vol. 5.
- Collins, R. (2004) *Interaction Ritual Chains*. Princeton: Princeton University Press (forthcoming)
- Dahrendorf, R. (1997). *After 1989*. London: Macmillan Press, 1997.
- Festinger, L. (1957). *A Theory of Cognitive Dissonance*. Stanford; Stanford University Press.
- Goffman, E. (1967). *Interaction Ritual*. New York: Anchor Books, 1967.
- Mann, M. (1986). *The Sources of Social Power*, Vol. 1. New York: Cambridge University Press.
- March, J., Olsen, J. (1989). *Rediscovering Institutions*. New York: Free Press.
- McAdam, D., Tarrow, S., Tilly, C. (2001). *Dynamics of Contention*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- Sayer, A. (1999) *Long live postdisciplinary studies! Sociology and the curse of disciplinary parochialism/imperialism*. <http://www.comp.lancs.ac.uk/sociology/soaras.html>
- Saltzman Chafetz, J. (1998). "Message from the Chair: Communicating with Non-Theorists." *Perspectives. American Sociological Association, Newsletter*.
- Stinchcombe, A. (1968). *Constructing Social Theories*. New York: Harcourt Brace.

- Tilly, C. (1998). *Beständig ojämlikhet*. Lund: Arkiv förlag.
- Wallerstein, I. (1974). *The Modern World-System*, Vol. 1. New York: Academic Press.
- Wallerstein, I. (2000). 'Globalization or the Age of Transition?' *International Sociology* No. 1.